

ВОСПИТАНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ У ШКОЛЬНИКОВ И СТУДЕНТОВ ВУЗов

Резюме

Исследования проблемы развития толерантности личности вызвано практической необходимостью популяризации толерантности жизненной стратегии, что дает возможность успешного построения взаимоотношений и сохранения внутреннего равновесия, гармонии и целостности собственного внутреннего мира, необходимостью воспитания членов общества в духе терпимости и миролюбия. В связи с этим в современной образовательной парадигме особое место занимает проблема развития толерантного сознания всех категорий населения, в том числе и студенчества.

Исторически сложилось, что украинская интеллектуальная элита является наиболее активной в политическом и гражданском смысле частью общества и определяет вектор его развития. Современные студенты, вступая в активную социальную и профессиональную жизнь, являются той силой, которая в ближайшем будущем сможет влиять на становление украинского общества и государства. Таким образом, формирование толерантной позиции современной молодежи в нашей стране является мощным рычагом дальнейших общественных изменений. Воспитание толерантности необходимо рассматривать в качестве неотложной задачи.

Ключевые слова: толерантность, целостность, терпимость, миролюбие, сознание.

Ya.V. Odintsova

PUPILS' AND STUDENTS' TOLERANCE UPBRINGING IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Summary

The problem of tolerance personality development study is induced by tolerance popularization practical necessity as a life strategy. It allows the successful relationships building and internal balance maintaining, harmony and integrity of the inner world, the need to educate members of society in a spirit of tolerance and peaceableness. So, in the current educational paradigm special attention is paid to the problem of the tolerance development of all people, including students.

It was historically formed Ukrainian intellectual elite is the most active society part in political and civic sense and it defines the direction of society development. When modern students enter the active social and professional life they are the force that will be able to influence the Ukrainian society and the state formation in the nearest future. Thus, the tolerant position formation of today's youth in our country is a powerful lever for further social changes. Tolerance upbringing is a personal quality to be considered as urgent.

Key words: tolerance, integrity, tolerance, peaceableness, consciousness.

УДК 37.014.543/09

П.Г. Біліченко

**ДІЯЛЬНІСТЬ МЕЦЕНАТІВ ТЕРЕЩЕНКІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ОСВІТИ
ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-НЕЗАХИЩЕНИХ КАТЕГОРІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
(КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)**

Стаття присвячена висвітленню ролі родини відомих промисловців, меценатів, громадських діячів Терещенків у заснуванні та роботі просвітницьких установ соціального спрямування для учнівської молоді. Розкрито зміст, форми та методи їхньої участі в роботі просвітницьких товариств, піклувальних рад. В ході дослідження з'ясовано, що представники родини українських меценатів Терещенків були почесними попечителями понад 50 навчальних закладів, почесними членами 20 просвітніх товариств. Пріоритетними напрямками діяльності меценатів на цих посадах вважалися визначення і контроль наступних статей витрат: сплата за навчання, оплата харчування, придбання учнівської форми встановленого зразка, оплата проживання у найманому житлі або гуртожитку, придбання навчальної літератури та приладдя, лікування. Серед інших форм участі членів родини Терещенків у роботі просвітницьких установ соціального спрямування для учнівської молоді в дослідженні схарактеризовано наступні: заснування іменних стипендій, спорудження дитячих літніх санаторіїв та інші.

Ключові слова: Терещенко, опікунська рада, учнівські стипендії, благодійні просвітницькі товариства, попечитель, меценат.

Постановка проблеми. Вивчення й аналіз персоналій як окремого предмета історико-педагогічного дослідження має важливе значення, оскільки особиста біографія часто є основою наукової реконструкції епохи та висвітленням загальнопедагогічного досвіду певного періоду. Особливо це стосується діячів другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – епохи діяльності цілої плеяди відомих педагогів, просвітників і діячів мистецтва. Серед тих, хто сприяв поширенню освіти в зазначений період, були

представники кількох поколінь родини успішних промисловців, активних громадських діячів, меценати та філантропи – Терещенки. Сьогодні з'явилася реальна можливість для об'єктивного дослідження їхньої просвітницької спадщини.

Роль членів родини Терещенків у розвитку освіти висвітлена у дослідженнях О. Доніка, В. Ковалинського, О. Ткаченко та ін. Але ці дослідники не ставили собі за мету об'єктивно та системно вивчити питання, пов'язане із їхньою діяльністю у сфері підтримки незаможної учнівської молоді і забезпечення їй можливості здобути освіту на всіх рівнях.

Таким чином, **метою статті** є: з'ясувати зміст та форми участі окремих представників родини Терещенків у процесі організаційно-матеріальної підтримки різних соціальних груп учнівської молоді.

Аналіз матеріалів з теми дослідження переконливо доводить, що на межі XIX – XX століть у Києві існувала розвинута мережа громадських товариств, діяльність яких було спрямовано на підтримку незаможного студентства та учнівської молоді. Меценати Терещенки проявили високу активність такої соціальної просвітницької діяльності.

Відомо, що у 1870 р. в університеті Святого Володимира було засновано Попечительство нужденних студентів. Ця спілка брала на себе обов'язки по забезпеченню бідних студентів належними умовами проживання під час навчання, надання можливості сплатити за навчання, підручники. Налагодження повноцінного харчування також було важливою складовою діяльності громади. Проте, реалізувати увесь комплекс заходів підтримки студентів Попечительству вдалося лише після того, як до участі в його роботі долучилися представники фінансово-промислової еліти. Починаючи із 1874 р. М.Терещенко вносив щорічно до фонду цієї спілки 500 крб. Разом із внесками інших почесних членів Товариства це дало змогу вперше надавати допомогу студентству на постійній основі. У 1880 р. Ф.Терещенко передав цій спілці разову допомогу в розмірі 2850 крб. Надалі він щорічно вносив кошти у розмірі 1800 крб. Як свідчать віднайдені у ході дослідження факти, саме капітали братів Терещенків та кошти Л.Бродського деякий час були основними джерелами Попечительства нужденних студентів.

Встановлено, що 4 серпня 1881 р. було засноване Товариство допомоги студентству університету Святого Володимира. Це об'єднання мало намір розгорнути свою діяльність у ширших масштабах, ніж вищезгадане Попечительство нужденних студентів. На перших установчих зборах Товариства у листопаді 1881 р. секретарем було обрано О.Терещенка, який два роки тому отримав диплом випускника юридичного факультету цього ж університету зі ступенем кандидата наук. Отже, проблеми студентства цього закладу йому були добре відомі.

Як вже було вказано, одним із напрямів роботи благодійних студентських товариств було забезпечення молоді якісним харчуванням. Щорічно Товариство допомоги студентству університету Святого Володимира виділяло до 500 крб. на харчування своїх підопічних у приватних їдальнях міста. В таких умовах, керівництвом Товариство прагнуло налагодити харчування студентів у власній їдальні. Спершу, у 1899 р. її було відкрито у найманому приміщенні. А з вересня 1903 р. їдальня розмістилася у триповерховому, спеціально збудованому, надсучасними за тодішніми стандартами, власному приміщенні. Її потужності дозволяли обслуговувати щоденно у п'ять змін до 1000 чоловік. Нова їдальня обійшлася Товариству у 83 тис. крб., з яких керівництвом було отримано державної субсидії 20 тис. крб., а решта коштів – громадські та приватні пожертви. Було встановлено, що М.Терещенко надав фінансову допомогу на будівництво їдальні у розмірі 1,3 тис. крб., а почесний член Товариства Є.Терещенко внесла 5 тис. крб.

У ході аналізу матеріалів дослідження було встановлено, що матеріальну допомогу від членів родини Терещенків отримували і студенти вищих навчальних закладів. Так, у 1893 р. М. і Ф.Терещенки на відсотки з капіталу 6 тис. крб. заснували в університеті Святого Володимира на юридичному факультеті стипендії "імені князя О. Дондукова-Корсакова" [1, с. 1 – 2]. А 1903 р. вже Є.Терещенко надала 30 тис. крб. на заснування трьох стипендій імені її покійного чоловіка І.Терещенка. Згідно з положенням про ці стипендії отримати їх могли студенти не зважаючи на віросповідання та національність [2, с. 1 – 2].

Наприкінці XIX століття нагальної допомоги потребувало студентство нещодавно відкритого в Києві політехнічного інституту. Для поліпшення їхнього становища у березні 1903 р. було створено Товариство допомоги нужденним студентам Київського політехнічного інституту. Заступником голови комітету цієї спілки було обрано О.Терещенка, який одразу зробив внесок у 300 крб.

Товариство на чолі з комітетом, який займався безпосередньою реалізацією проектів спілки, опікувалося забезпеченням належних умов проживання молоді, побудову студентського гуртожитку. О. Терещенко вніс на цю справу 5 тис. крб. Одночасно виникла потреба облаштування їдальні. З дозволу мецената на її спорудження було витрачено частину коштів виділених на гуртожиток. Загалом, до 1913 р. О. Терещенко із дружиною Є.В. Терещенко внесли до фонду Товариства 8 тис. крб., а Є.М. Терещенко – понад 2 тис. крб. [3, с. 132].

1903 р. Є.Терещенко надала до стипендіального фонду Київського політехнічного інституту 30 тис. крб. на заснування стипендій ім. І. Терещенка.

У травні 1908 р. колишні Вищі комерційні курси були реорганізовані в Київський комерційний інститут, в якому невдовзі почало діяти товариство допомоги його слухачам. Серед тих, хто робив

доброчинні внески на його користь, був і М.Терещенко. У грудні 1916 р. його також було обрано членом Опікунської ради цього інституту і членом комітету Київського товариства сприяння поширенню комерційних знань [4, с. 6].

Почесний попечитель Глухівського учительського інституту М.Терещенко щорічно не лише надавав відчутну матеріальну допомогу найбіднішим вихованцям, але й на власні кошти побудував пансіон (гуртожиток) для немісцевих студентів [5].

У ході дослідження було з'ясовано, що доброчинці підтримували й Товариство допомоги нужденним учням Київських міських училищ, почесними членами якого були М., О. та Н.Терещенки. Вони регулярно робили внески до цієї філантропічної спілки, зокрема у 1902 р. М. та О.Терещенки перерахували на її потреби 450 крб. [6, с. 17 – 18].

На основі аналізу історичних матеріалів було встановлено, що окремі представники родини Терещенків були членами товариств допомоги нужденним учням гімназій та училищ в різних містах України. Так, Ф.Терещенко та інші члени його родини були фундаторами капіталів товариства допомоги нужденним учням Київської 2-ї гімназії. Він тривалий час виконував обов'язки почесного попечителя закладу і щорічно робив внески на користь цієї спілки у розмірі 540 крб. Декілька членів меценатської родини були почесними членами Товариства допомоги нужденним учням Златопольської чоловічої гімназії та жіночої прогімназії [7, с. 10].

Спираючись на аналіз матеріалів із теми дослідження, було встановлено, що порівняно з гімназіями найбільший відсоток малозабезпечених учнів спостерігався у реальних училищах. Учні – вихідці із бідних родин – потребували матеріальної допомоги, аби мати можливість завершити навчання. Члени родини Терещенків, маючи тісні стосунки із закладами цього типу, активно співпрацювали із благодійними товариствами, які опікувалися проблемами малозабезпечених учнів. Так, І.Терещенко, виконуючи з лютого 1884 р. обов'язки почесного попечителя Київського Першого реального училища, активно співпрацював із Товариством допомоги нужденним учням цього закладу [8, с. 126].

Узагальнення практики благодійної просвітницької діяльності родини Терещенків свідчить, що опіка над малозабезпеченими учнями та студентами різних типів навчальних закладів завжди була в центрі уваги меценатів. Ця опіка здійснювалася в різних формах. Найпоширенішою була – надання адресної фінансової допомоги учням чи студентам. Зазвичай, контингент нужденних визначався педагогічним колективом закладу, їхній перелік затверджувався керівництвом навчальної округи. Проте меценат міг уточнювати контингент учнів, які мали право на допомогу з виділених ним коштів. Опікунська рада навчального закладу могла погоджувати з ним кандидатури учнів, які потребували допомоги. Кошти, що надавалися благодійниками, розподілялися у рівних частинах кожному нужденному учню, а також – нерівними долями, в залежності від конкретних потреб учнів, на заснування стипендій, формування недоторканного капіталу, з відсотків якого щорічно формувалася допомога учням. Не допускалася витрата коштів не за призначенням. Пріоритетними вважалися такі статті витрат: сплата за навчання, оплата харчування, придбання учнівської форми встановленого зразка, оплата проживання у найманому житлі або гуртожитку, придбання навчальної літератури та приладдя, лікування. Контроль за витратами покладался на адміністрацію навчального закладу.

Благодійна підтримка учнівської молоді у просвітницькій діяльності членів родини Терещенків посідала значне місце. Глибокі коріння православної духовності в родині та економічна зацікавленість спонукали меценатів допомагати дітям і молоді отримати освіту.

Як показало дослідження, у межах тих коштів, які меценати Терещенки виділяли на освітні заклади в різних регіонах країни, часто окремою умовою було виділення певної частини на матеріальну підтримку учнів або студентів. Так, О.Терещенко, у Андрушівському маєтку на Житомирщині, щороку виділяв відсотки з капіталу в 50 тис. крб. для дітей службовців економії, які навчалися у середніх школах [9, с. 48]. Із коштів, які виділялися на утримання заводських народних училищ, значна сума спрямовувалася на надання учням можливості безкоштовно отримати освіту, придбання підручників; оплату за харчування, одяг, та місце проживання в гуртожитку [8, с. 102].

Поділяючи передові погляди інтелігенції та педагогічної громадськості на необхідність сприяння якомога ширшому охопленню населення початковою освітою, Ф.Терещенко встановив безкоштовним навчання у Глухівському міському трикласному училищі. Основний учнівський контингент цього закладу складали діти з незаможних родин міста, більшість із них були колишні вихованці дитячого притулку, заснованого А.Терещенком.

Як свідчать історичні факти, М.Терещенко під час відкриття Глухівського ремісничого училища окремим пунктом у щорічних витратах визначив сплату за навчання найбідніших учнів та влаштування для них сніданків. Крім цього, за своїм заповітом М.Терещенко залишив училищу недоторканий капітал у розмірі 5 тис. крб. на видачу з відсотків з нього щорічної допомоги найбіднішим учням. За встановленими в училищі правилами допомога спрямовувалася на придбання книг, одягу, взуття, лікування та "...усунення випадків гострої потреби". За цими ж правилами розраховувати на допомогу могли бідні учні, які мали задовільну успішність, гарну поведінку та були православного віросповідання. Розмір допомоги визначався

училищною радою індивідуально для кожного учня [10].

У ході дослідження з'ясовано, що одразу після відкриття в 1896 р. у Києві комерційного училища, громадськість та приватні особи активно включилися у справу матеріальної підтримки учнів цього закладу. До фондів училища надходили кошти на заснування стипендій та надання адресної допомоги. Одним із перших був М. Терещенко. Він надав до стипендіального фонду на користь учнів із бідних родин 30 тис. крб. У наступному році на ці кошти в закладі було засновано 12 стипендій ім. М. Терещенка [11, с. 18 – 19].

Аналіз матеріалів з теми дисертації показав, що члени родини Терещенків надавали фінансову допомогу учням середніх загальноосвітніх навчальних закладів, особливо в Києві. Так, у 1882 р. М. Терещенко сплатив за навчання 10 найбідніших учнів першої чоловічої гімназії Києва, що становило того року 93 крб. на кожного вихованця. У жовтні 1899 р. меценат надав закладу капітал у 10 тис. крб., половина з відсотків з якого спрямовувалася на матеріальну підтримку незаможних учнів. Причому, окремим пунктом у Положенні про допомогу з капіталу М. Терещенка в Київській першій гімназії було вказано, що "...користування допомогою не накладає на того, хто її отримує, жодних зобов'язань" [12].

У вересні 1895 р. почесним попечителем першої гімназії було обрано О. Терещенка. У 1899, 1902 та 1904 рр. попечитель заснував у закладі учнівські стипендії, відповідно, імені О. Пушкіна, М. Гоголя та М. Терещенка на загальну суму 25 тис. крб. Меценат сплачував за навчання 10 нужденних гімназистів [13, с. 198].

Відчутну матеріальну підтримку від родини Терещенків отримували також учні другої Київської чоловічої гімназії. Як свідчать історичні факти, окрім внесення значних сум на рахунки Товариства допомоги нужденним учням Київської другої гімназії, меценати виділяли значні кошти для спеціального фонду гімназії, з якого сплачувалося за навчання та проживання у гуртожитку учнів. Так, наприклад, у 1887 р. Ф. Терещенко сплатив за навчання 12 учнів й утримував у гуртожитку одного гімназиста, а М. Терещенко – трьох. Після смерті Ф. Терещенка опікуватися Київською другою гімназією продовжив управитель маєтків підприємця, чоловік його племінниці, М. Шестаков. Зокрема, в липні 1906 р. він надав капітал 4 тис. крб. на заснування стипендії ім. Ф. Терещенка [8, с. 123].

Участь членів родини Терещенків в розвитку музичної освіти у Києві носила різнобічний характер. Меценатська родина надавала фінансову допомогу малозабезпеченим учням Київського музичного училища. Так, у 1903 р. Є. Терещенко асигнувала 30 тис. крб. на заснуванні в училищі учнівських стипендій імені свого чоловіка – О. Терещенка [8, с. 134].

Окрім встановлених документальних фактів, надання фінансової допомоги учнівській та студентській молоді від членів родини Терещенків, можемо передбачити, що така форма благодійної просвітницької діяльності була використана в багатьох інших навчально-виховних закладах. Адже обов'язки почесного попечителя передбачали належний рівень утримання не лише самої установи, але й учнів чи студентства. Несумлінне виконання попечителем своїх обов'язків могло бути причиною звільнення з цієї посади. Розголос такої події, як правило, мав різко негативні наслідки для суспільного іміджу благодійника. У ході дослідження не віднайдено жодного документально підтвердження про звільнення будь-кого із родини Терещенків з посади почесного попечителя. А на основі узагальнення практики їхньої просвітницької діяльності з'ясовано, що меценати були засновниками і опікунами близько 70 навчальних закладів. У більшості випадків вони ж обиралися і почесними попечителями цих установ.

Як свідчать опрацьовані в ході дослідження дані, Терещенки проявляли постійну турботу і про здоров'я учнів навчальних закладів. Підтвердженням цього була особлива увага на забезпечення гідних санітарно-гігієнічних умов навчання, організацію умов проживання учнів.

Наприклад, 1905 р. О. Терещенко повністю власним коштом спорудив у мальовничій місцевості на Дніпрі, у Плютах, літню дачу-санаторій для учнів київських гімназій. На кошти спадкоємців О. Терещенка у червні 1914 р. там же було освячено нову церкву Петра і Павла. Вдячні місцеві жителі порушили клопотання про перейменування Плютів у селище Олександрове, але справу не було завершено [13, с. 198].

У ході дослідження було встановлено, що на подібні цілі було витрачено і 10 тис. крб. по духовному заповіту М. Терещенка. Ці кошти Київською міською думою було спрямовано на спорудження дитячого літнього санаторію для бідних учнів міських училищ [8, с. 101].

Отже, як показало наше дослідження, представники родини українських меценатів Терещенків були почесними попечителями понад 50 навчальних закладів, почесними членами 20 просвітніх товариств. Серед інших форм участі членів родини Терещенків в роботі просвітницьких установ соціального спрямування для учнівської молоді в дослідженні схарактеризовано наступні: заснування іменних стипендій, спорудження дитячих літніх санаторіїв та інші. Недостатньо з'ясованими залишаються питання, пов'язані із масовою громадською просвітницькою ініціативою членів родини Терещенків, спрямованою на доросле населення, а саме: відкриття бібліотек, чайних, проведення народних читань, організація лекторіїв, влаштування театральних вистав, вечірніх та недільних класів для дорослих, підтримка наукових об'єднань та ін.

Література

1. Положение о стипендии имени князя Александра Михайловича Дондукова-Корсакова при

- Императорском Университете св. Владимира// Университетские известия. – К., 1893. – № 2.
2. Положение о стипендиях имени корнета гвардии Ивана Николовича Терещенко в Императорском Университете св. Владимира// Университетские известия. – К., 1903. – № 9.
 3. Микулин А. Краткий обзор деятельности Общества вспомоществования нуждающимся студентам Киевского Политехнического института Императора Александра II за первое десятилетие (1903 – 1912) // Справочник-путеводитель по Киеву и его окрестностям. Издание Комитета Общества вспомоществования нуждающимся студентам Киевского Политехнического института. – К., 1913.
 4. Отчёт Комитета Общества вспомоществования недостаточным слушателям Киевского коммерческого института. 1913 – 1914 гг. – К., 1914.
 5. ЦДА України м. Київ, ф. 707, оп. 172, спр. 8, арк. 125. С перепискою по различным предметам.
 6. Отчёт Общества вспомоществования нуждающимся учащимся Киевских городских училищ за 1902 г. – К., 1903.
 7. Общество вспомоществования недостаточным ученикам Златопольской гимназии и ученицам Златопольскій прогимназии. Отчёт за 1902 г. – Новомиргород, 1903.
 8. Донік О.М. Доброчинна та культурно-освітня діяльність родини Терещенків в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : дис. .. канд. іст. наук: 07.00.01 / Донік Олександр Миколайович. – К., 2001. – 211 с.
 9. Описание Андрушевского имения // Описание имений принадлежащих Н.А. Терещенко. – К., 1900. С. 1 – 49.
 10. ЦДАК ф. 707, оп. 227 (1903 г.), спр. 100, арк. 1 – 14; О пожертвовании по духовному завещанию Н.А. Терещенко 5200 р. На единовременные пособия училищам: Чуйковскому начальному – 700 р., Журавскому начальному – 1500 р., Вертиевскому 1-классному начальному – 500 р. И 2-классному начальному – 1000 р.
 11. Отчёт о состоянии учебно-воспитательной части Киевского Коммерческого училища за 1897 – 1898 учебный год и хозяйственной части за 1898 год. – К., 1899.
 12. ЦДА України, м. Київ, ф. 707, оп. 186, спр. 153, арк. 1, 4. Об утверждении проекта положения о пособиях с капитала имени тайного советника Н.А. Терещенко при Киевской 1-й гимназии.
 13. Ковалинский В.В. Семья Терещенко / В.В. Ковалинский – К.: Преса України, 2003. – 388 с.

П.Г. Биличенко

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЕЦЕНАТОВ ТЕРЕЩЕНКО ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ СОЦИАЛЬНО НЕЗАЩИЩЕННЫХ КАТЕГОРИЙ УЧАЩИХСЯ (КОНЕЦ XIX – НАЧАЛО XX ВЕКА)

Резюме

Статья посвящена освещению роли семьи известных промышленников, меценатов, общественных деятелей Терещенко в создании и работе просветительских учреждений социальной направленности для учащейся молодежи. Раскрыто содержание, формы и методы их участия в работе просветительских обществ, попечительских советов. В ходе исследования установлено, что представители семьи украинских меценатов Терещенко были почетными попечителями более 50 учебных заведений, почетными членами 20 просветительских обществ. Приоритетными направлениями деятельности меценатов на этих должностях считались определение и контроль следующих статей расходов: оплата за обучение, оплата питания, приобретение ученической формы установленного образца, оплата проживания в съемном жилье или общежитиях, приобретение учебной литературы и принадлежности, лечение. Среди других форм участия членов семьи Терещенко в работе просветительских учреждений социальной направленности для учащейся молодежи в исследовании охарактеризованы следующие: учреждение именных стипендий, строительство детских летних санаториев и другие.

Ключевые слова: Терещенко, попечительский совет, ученические стипендии, благотворительные просветительские общества, попечитель, меценат.

P.H. Bilichenko

THE TERESHCHENKOS PATRONS ACTIVITIES CONCERNING PROVIDING (SUPPORTING) EDUCATION ACCESSIBILITY FOR SOCIAL DISADVANTAGED STUDENTS (END OF XIX – BEGINNING OF XX CENTURY)

Summary

The article is dedicated to explaining the role of the favous industrialist family, patrons, social activists Tereshchenkos in the establishment and functioning of social orientation educational institutions for the students. The content, forms and methods of their participation in the educational organizations, school boards are disclosed. In the process if research it is found out that members of the Ukrainian patrons Tereshchenko family were honorable guardians of more than 50 educational institutions, honorable members of 20 educational societies. The priorities of the patrons on these posts areregarded the defining and the monitoring of the following items of expenses: tuition, meals, students' uniforms acquisition, lodging in rented accommodations or hostels, the purchase of textbooks and supplies, treatment. Among other forms of involvement of Tereshchenko family members

into social educational institutions functioning for students the following points were described: the establishment of individual scholarships, building of children's summer resorts and others.

Key words: Tereschenko, guardianship board, students' scholarships, charitable and educational societies, guardian and patron.

УДК 378.147

М. В. Іващенко, С. В. Осадчий

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ ДО СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

На основі аналізу матеріалів теоретичного та практичного спрямування щодо визначення змісту поняття "електронні засоби навчання", їх класифікації, вимог до їх використання у відповідності до змін в державних стандартах освіти обґрунтовується приділення особливої уваги процесу підготовки майбутніх педагогів у напрямі добору, використання та створення електронних засобів навчання.

Ключові слова: електронний засіб навчання, комп'ютерний супровід професійної діяльності, класифікація електронних засобів навчання, інформаційно-комунікаційні технології, сучасні педагогічні технології.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства якість освіти пов'язують із поняттям конкурентоспроможності фахівця, його компетентністю, що, у першу чергу, передбачає вміння працювати з інформацією, приймати самостійні обґрунтовані рішення. У той же час значна увага приділяється комп'ютерному супроводу професійної діяльності.

У зв'язку з цим у системі вищої освіти відбуваються суттєві зміни: оновлюються державні освітні стандарти, змінюється зміст освіти та організація навчальної роботи. Відповідно здійснюється перерозподіл навчального навантаження: зменшується кількість аудиторних занять і збільшується частка самостійної роботи студентів. Тому для забезпечення і підвищення якості освітнього процесу поряд із традиційними засобами навчання необхідно розробляти і застосовувати електронні засоби навчання на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, проблема організації навчального процесу з використанням електронних засобів навчання не є новою. Вона була предметом дослідження Л. Данилевича, А. Денисова, В. Казанського, П. Підкасистого, О. Трофимова та інших. Найбільш ґрунтовно і повно сутність електронних засобів навчання й особливості їх використання у процесі педагогічної діяльності розглянуто і конкретизовано в роботах О. Башмакова, І. Богданової, Л. Боднар, М. Жалдака, Н. Макоєд, І. Мархеля, Є. Полат, Д. Чернилевського, І. Роберт, Є. Сарафанюка, О. Хуторського, М. Челишкової, М. Шишкіної та інших.

Спираючись на достатній обсяг теоретичних матеріалів стосовно визначення сутності електронних засобів навчання, їх класифікації, дидактичних можливостей, враховуючи тенденції змін у державних освітніх стандартах, виокремлюється необхідність розгляду особливостей підготовки студентів вищих педагогічних закладів до розроблення та використання електронних засобів навчання у майбутній професійній діяльності, що і є **метою нашої статті**.

У межах окресленої проблематики дослідження під електронними засобами навчання слід розуміти програмні засоби навчального призначення у яких відображена певна предметна галузь, у тій або іншій мірі реалізована технологія її вивчення, забезпечені умови для реалізації різних видів навчальної діяльності [1, с. 369]. Їх використання має особливі властивості: невичерпність, велику швидкість розповсюдження, економічність, екологічну чистоту, значну тривалість зберігання за незначних ресурсних витрат тощо [2, с. 14].

Виклад основного матеріалу. Електронні засоби навчання виникли в процесі бурхливого розвитку комп'ютерних технологій, а їх створення й застосування засновано на гіпертекстових і мультимедійних технологіях. Використання електронних засобів навчання дозволяє здійснити перехід від предметного принципу побудови змісту освіти до створення інтегрованих навчальних курсів та електронних навчальних систем.

Традиційно процес підготовки майбутнього вчителя до використання ІКТ загалом та електронних засобів навчання зокрема, як правило, здійснюється в два етапи: перший – формування (удосконалення) інформаційної компетентності; другий – формування навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій або їх елементів в майбутній професійній діяльності.

На першому етапі передбачено формування навичок роботи з найбільш важливими програмними середовищами – операційними системами, текстовими редакторами, електронними таблицями, графічними редакторами, веб-браузерами, мультимедійними системами створення та демонстрації презентацій тощо. Етап реалізується на початкових курсах в межах вивчення дисциплін "Основи інформатики" або "Основи інформатики та обчислювальної техніки". Як правило, складнощів в процесі опанування навчальних